

Ailədə tərbiyə məsələləri

UŞAQLARIN İNKİŞAFINDA AİLƏNİN ROLU

UOT 37.01

Ceyhunə Gündüz qızı Hüseynova
Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı
E-mail: huseynovaceyhune698@gmail.com

Rəyçilər: *ped.ü.f.d., dos. G.T. Eminova,*
psixol.ü.f.d., dos. M.C. İsmayılova

Açar sözlər: *ailə, uşaqlar, valideynlər, təlim-tərbiyə, inkişaf, sağlam mühit, əyani nümunə*

Ключевые слова: *семья, дети, родители, образование, развитие, здоровая окружающая среда, наглядный пример*

Key words: *family, children, parents, education, development, healthy environment, visual example*

Cəmiyyətə yararlı şəxsiyyətin yetişdirilməsi müasir dövrümüzün ən aktual məsələlərindən biridir. Uğurlu gələcək bir çox cəhətdən yetişən nəslin hərtərəfli inkişafından, düzgün tərbiyəsindən asılıdır. Uşaq şəxsiyyətinin formalaşmasında ailə böyük rol oynayır.

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev ailə tərbiyəsi ilə əlaqədar deyirdi: “Ailə tərbiyəsi öz xarakterinə görə nadir bir haldır. Bu tərbiyə ata-ananın övlada məhəbbəti və uşaqların da ata-anaya bu cür hissləri kimi bir mənəvi əsas üzərində qurulur. Mənim üçün ən əziz nemət Azərbaycanın uşaqlarıdır, Azərbaycan gəncləridir. Çünki Azərbaycan Prezidenti kimi mən bu gün haqqında yox, Azərbaycanın böyük gələcəyi haqqında düşünürəm. Azərbaycan gənclərindən və uşaqlarından asılıdır”.

Ailə uşaqların mikrocəmiyyəti, ilk tərbiyə ocağıdır. Beləliklə, şəxsiyyətin əsası cəmiyyətin ilkin struktur vahidi olan ailədə qoyulur.

Məşhur pedaqoq Con Lokun “Ağ lövhə” nəzəriyyəsində qeyd etdiyi kimi, uşaq doğularkən onun beyni ağ lövhə kimi təmiz olur. Sonra ardıcıl olaraq ailə, cəmiyyət tədricən uşağa təsir göstərir və xarakter formalaşır. Məşhur Pedaqoqun da qeyd etdiyi kimi uşağın beyni ağ lövhədir, o ağ lövhəyə ilk sözləri yazan valideynlərdir. Unutmamalıyıq ki, dünyaya yenidən göz açmış, doğrunun yanlısın nə olduğunu bilməyən uşaq ətrafında gördüyü bütün davranışları, eşitdiyi mənfi və ya müsbət sözləri bir süzgəc kimi özündə toplayır və bir müddətdən sonra topladıqları hər şey özünü göstərməyə başlayır. Məhz bu səbəbdən valideynlər istər davranışlarında istər dedikləri sözlərdə son dərəcə diqqətli olmalıdırlar. İnsanların ən yetkini, ən ləyaqətli məhz əxlaq gözəl olanlar və ailə üzvlərinə hörmətlə yanaşanlardır. Ailədə uşaqların düzgün, hərtərəfli inkişafının və cəmiyyətə yararlı şəxsiyyət kimi formalaşmasının qayğısına qalmaq valideynlər üçün ən vacib bir o qədər də şərəfli vəzifədir.

Tərbiyə zamanı, diqqət, səbir və məsuliyyət tələb edən pedaqoji prosesdir. Aydınlıq gətir-sək-tərbiyə insan şəxsiyyətinin inkişafına, müasir mədəni dünyagörüşünün formalaşmasına, müəyyən baxışların yaranmasına və şəxsiyyətin formalaşmasına yönəlmiş məqsədyönlü peşəkar fəaliyyətdir. Uşaqlar elə tərbiyə olunmalıdır ki, yenidən tərbiyəyə ehtiyac qalmasın. Yenidəntərbiyə prosesi insan tərbiyəsindəki qüsurları aradan qaldıraraq yerinə müsbət keyfiyyətlərin əlavə edilməsi prosesidir. Elmi tədqiqatlar sübut edir ki, yenidəntərbiyə prosesi tərbiyədən

çətin, mürəkkəb bəzən də mümkün olmayan prosesdir. Çünki yenidəntərbiyə zamanı insana yalnız tərbiyə verilmir, həm də tərbiyəsində ortaya çıxmış nöqsanlara qarşı mübarizə aparılır. Bəzən yaxşı və pis uşaqdan danışıılır. Qeyd edək ki, pis uşaq yoxdur, pis valideyn vardır. Düzgün və sağlam inkişafa malik şəxsiyyət yetişdirən valideynin sözü ilə əməli üst-üstə düşməli, vəhdət təşkil etməlidir. Əks təqdirdə tərbiyə prosesi heç bir səmərə verməyəcək. Uşağına siqaret çəkməyin pis vərdiş olduğunu deyən ata siqaret çəkir, yalan danışmağın mənfi keyfiyyət olduğunu deyir, qapı döyülür uşağını göndərir desin ki, ata evdə yoxdur. Ailə üzvləri ilə aqressiv şəkildə danışmağın düzgün hərəkət olmadığını deyən ana aqressiv hərəkət sərgiləyir, səsini yüksəldir. Uşaq fikirləşir ki, yalan danışmaq, siqaret çəkmək pis vərdişdirsə bəs atam niyə yalan danışır, siqaret çəkir. Yaxud ailə üzvlərimlə pis rəftar etmək, onlara səsimi yüksəltmək mənfi keyfiyyətdirsə bəs anam niyə belə davranır. Tərbiyə prosesində bu kimi hallar bir müddət sonra uşaqlarda travmalara, davranış pozuntularına gətirib çıxarır. Əgər valideynlər bu kimi halların baş verməsini istəmirsə mənfi keyfiyyətləri əvvəlcə özləri tərgitməli, ilk öncə özlərini tərbiyə etməlidirlər.

Görkəmli pedaqoq A.S. Makarenko deyirdi ki, düzgün tərbiyə bizim xoşbəxt gələcəyimizdir, pis tərbiyə bizim gələcək göz yaşlarımız, əzabımızdır.

Düzgün, sağlam və məqsədli ünsiyyət mühitinə malik bir ailə uşaqların istər təlim-tərbiyəsi istərsə də hərtərəfli inkişafı üçün əvəzsiz bir məktəbdir. Uşaq xarakterinin ilkin formalaşması 0-3 yaş dövründə başlayır. ətraf aləmdə baş verənlər, cəmiyyətə dair həyatı görüşlər, müsbət keyfiyyətlər, doğrunu yanlışdan fərqləndirmək və s. ailənin vasitəsi ilə fərdə yönləndirilir. Beləliklə, ailə uşağın təlim, təhsil və tərbiyəsində inkişafında ilk və ən mühüm rolunu ifadə etməkdədir. Uşağı xeyirxah, vətənpərvər, cəsur, öz gücünə inanan, öz ayaqları üzərində dayanmağı bacaran bir şəxsiyyət kimi yetişdirmək istəyən valideyn uşağına kiçik yaşlardan şəxsiyyət kimi yanaşmalı, onları dinləməyi bacarmalı, mütləq şəkildə ünsiyyət qurmalı və qeyd edilən keyfiyyətləri aşılamağı bacarmalıdır. Uşaqlara “olmazlarla” divar hörmək yerinə onlara azadlıq verilməlidir ki, onlar valideynlərinin nəzarətində yaxşını pisdən fərləndirməyi öyrənsin. Uşaqlarınıza tapşırıq verərkən müdaxilə etmədən nəzarət edin, bu uşağınız üçün çətin olsa belə icazə verin çətinliyin öhdəsindən gəlmək üçün səy göstərsinlər, bu onların uğuru olacaq. Belə olan halda, uşağınız öz gücünün fərqinə varır nəticədə onlarda özünə inam keyfiyyəti formalaşdırılmış olursunuz. Tərbiyə prosesində nənə-babanın rolu da böyük əhəmiyyətə malikdir. Ailədə hər bir fərdin, həmçinin qohumların uşaqlara təsiri olur. Nənə-baba uşaqlara qayğı ilə yanaşaraq, onlara dünyagörüşü, düzgün davranış qaydalarını öyrədir. Bəzən gənc ailələr uşaqlarının tərbiyəsini valideynlərinə əmanət etməkdə bir az tərəddüd edirlər. Doğrudur nənə-baba uşaqlarla daha sevgi dolu davranırlar, lakin bəzən vaxt azlığına və digər səbəblərdən valideynlərin gözündən qaçan bəzi detallar ola bilir ki, nənə-baba bu detalları sezir və bununla bağlı tədbir görür.

Uşaqlar mikro cəmiyyət olan ailədə hərtərəfli inkişafın birinci mərhələsini yekunlaşdırıb, ikinci mərhələyə makro cəmiyyətdə (bağça, məktəb və s.) inkişafa qədəm qoyurlar. Valideynlərin şəxsi nümunəsi və nüfuzu uşaq şəxsiyyətinin formalaşmasında nə qədər əhəmiyyətlidir-sə, tərbiyəçinin də şəxsi nümunəsi və nüfuzu bir o qədər əhəmiyyətlidir.

K.D. Uşinski yazırdı: “Tərbiyəçinin şəxsiyyətinin cavan ruha təsiri elə bir tərbiyə qüvvəsidir ki, onu nə dərs kitabları ilə, nə əxlaqi nəsihətlərlə, nə də cəza və mükafat sistemi ilə əvəz etmək olar”

Məktəbəqədər yaş dövründə uşaqlar tərbiyəçinin davranışlarını təqlid etməyə meyilli olurlar. Tərbiyəçi bu məsələni nəzərə alaraq, uşaqların təlim, tərbiyə və inkişafına yönəlmiş məqsədli pedaqoji prosesdə valideynlərlə qarşılıqlı əlaqədə olmalı, əməkdaşlıq etməli, uşaqların

psixoloji xüsusiyyətlərinə bələd olmalı və davranışlarını uşaqların mühitinə uyğunlaşdırmağı bacarmalıdır. Təlim prosesi oyunlar üzərində, rəngarəng təşkil edilməli, təlim-tərbiyə prosesi əyaniliyə əsaslanmalı, təlim-tərbiyə prosesində sözlə öyrənmə metodundan çox praktik, əyani öyrənmə metodundan istifadə edilməlidir.

Problemin aktuallığı. Məqalədə müasir dövrümüzün ən aktual məsələsi olan uşaqların şəxsiyyət kimi formalaşmasında ailənin, valideynlərin və ətraf aləmin rolu və əhəmiyyəti haqqında danışılır.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalə Azərbaycan pedaqoji tərbiyə prosesində ali təhsil modeli kimi pedaqoji paradigmanın mahiyyəti yeni elmi baxış bucağından dəyərləndirilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən valideynlər, ali təhsil müəssisələrinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Abbasov A.N, Əlizadə H.Ə. Pedaqogika. Bakı: Renesans, 2000.
2. Ağayev Ə.Ə. Azərbaycan ictimai-pedaqoji fikrində şəxsiyyətin formalaşması problemi. Bakı: Avrora, 2005.
3. Həmzəyev M. - Yaş və pedaqoji psixologiya. Bakı, 2003.

Дж.Г. Гусейнова

Роль семьи в развитии детей

Резюме

Роль семьи в формировании личности ребенка незаменима. Воспитание всесторонне развитой личности для будущего – одна из главных задач семьи. Главным условием достижения эффективных результатов в этом педагогическом процессе является то, что родители не должны забывать, что они являются наглядным примером для своих детей, и их слова и действия должны совпадать.

C.G. Hüseynova

The role of the family in the development of children

Summary

The role of the family in the formation of a child's personality is irreplaceable. Cultivating a well-rounded, well-developed personality for the future is one of the main tasks of the family. The main condition for achieving effective results in this pedagogical process is that parents should not forget that they are a visual example for their children, and their words and actions should coincide.

Redaksiyaya daxil olub: 29.09.2023